

ทำไมคนดี ทำสิ่งไม่ดี?

จิตวิทยาของจริยธรรม

รศ. ดร.ยิ่งยศ เจริญสุทนต์

ทำไมคนดี ทำสิ่งไม่ดี?

จิตวิทยาของจริยธรรม

รศ. ดร.ยิ่งยศ เจียรสุตม์

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยมหาวิทยาลัยมหิดล
ห้ามลอกเลียน ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ไม่ว่าส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้
โดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล

พิมพ์ครั้งที่ 1 มิถุนายน 2569

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ยิ่งยศ เจียรุฑฒิ.

ทำไมคนดีทำสิ่งไม่ดี? จิตวิทยาของจริยธรรม.-- นครปฐม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล,
2569.

176 หน้า.

1. จริยธรรม. 2. จิตวิทยา. I. ชื่อเรื่อง.

170

ISBN (e-book) 978-616-622-143-5

อ้างอิง ยิ่งยศ เจียรุฑฒิ. (2569). *ทำไมคนดีทำสิ่งไม่ดี? จิตวิทยาของจริยธรรม*
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

จัดพิมพ์โดย

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล (MU PRESS)

กองบริหารงานวิจัย สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

999 ถ.พุทธมนทลสาย 4 ต.ศาลายา อ.พุทธมนทล จ.นครปฐม 73170

โทร. 0 2849 6379, 08 0575 5151

ราคา 293 บาท

ภาพประกอบโดย ยศธีรา เจียรุฑฒิ

ออกแบบปกโดย เขมจิรา วงศ์เศรษฐภูษิต

คำนิยม

*“It is not the biggest nor the strongest who survives,
but it is the one who is willing to change.”*

Charles Darwin

ความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองและพฤติกรรมนี้ เป็นสัญชาตญาณพื้นฐานของมนุษย์ และยังชีวิตประจำวันมีความซับซ้อนผันผวนของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรามากขึ้นเพียงใด มนุษย์ก็ยิ่งต้องเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนความคิดและการกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เราอยู่ได้ (survive) ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง และยิ่งความแข่งขันมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็เกิดความทะเยอทะยาน ปรับเป้าหมายจากแค่พออยู่ได้ให้เป็นการเจริญรุ่งเรือง/ก้าวหน้า (thrive) ในแบบที่แซงหน้าคนอื่นเพื่อแย่งชิงทรัพยากร ที่นับวันจะมีความจำกัด ในกระบวนการนี้ บางครั้งก็ส่งผลให้คนดีที่ตั้งใจดีดีทำดีเป็นพื้นฐาน กลับทำสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เกิดการเบียดเบียนผู้อื่นโดยไม่รู้ตัว และเมื่อได้ทำแล้วครั้งหนึ่ง ก็ย่อมมีครั้งที่สอง ที่สาม ตามมา หากไม่มีกลยุธมิตระ ออยู่ใกล้ตัวที่คอยเตือนให้พิจารณาสิ่งที่ทำลงไป ก็คงจะทำผิดไปเรื่อย ๆ จนเมื่อมีผู้รู้เห็น คนคนนี้จะถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นคนไม่ดีที่สุดในที่สุด หนังสือเล่มนี้ *ทำไมคนดีทำสิ่งไม่ดี? จิตวิทยาของจริยธรรม* ถูกเรียบเรียงให้เป็นขั้นเป็นตอน ตั้งแต่เหตุต่าง ๆ จนถึงปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลให้มนุษย์ทำในสิ่งที่ไม่ได้ตั้งใจจะทำ ไปจนถึงท้ายที่สุดคือผลลัพธ์ระยะสั้นระยะยาวของการทำสิ่งที่ไม่ดีนั้น มาให้อ่านง่าย มีคำถามท้ายบทให้ผู้อ่านพิจารณาตัวเองจากเหตุการณ์ในชีวิตจริงไปเรื่อย ๆ ไม่รีบร้อน เปรียบเสมือนบทสนทนากับเพื่อนที่ไวใจกัน ที่คอยชี้ให้เรา มีสติพิจารณาตัวเอง หนังสือเล่มนี้ รศ. ดร.ยงยศ เจียรวุฒิ ได้ใช้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ Behavioral Economics มาผสมผสานกับความเป็นครูที่มีโอกาสพูดคุย แลกเปลี่ยนมุมมองกับนักศึกษาเสมอ ๆ มายาวนานกว่า 20 ปี และความเป็นหนึ่งในทีมบริหารของวิทยาลัยนานาชาติ ที่ได้สัมผัสกับคนเป็นจำนวนมากที่ล้วนมีบริบทของพฤติกรรมที่จำเพาะ และมีแรงจูงใจให้ทำทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดีที่หลากหลาย เหล่านี้ท่านได้นำมาถ้อยแถลง และประมวลมาให้ผู้อ่านได้พิจารณา

คำนิยม (๗๖)

ท้ายที่สุด ด้วยความที่ รศ. ดร.ยิ่งยศและข้าพเจ้าได้รู้จักกันทั้งในหน้าที่การงานและส่วนตัวมากกว่า 13 ปี มีโอกาสคุยกันเรื่องจิตวิทยาของการทำดีและไม่ดีมานับครั้งไม่ถ้วน และข้าพเจ้าเองถือว่า รศ. ดร.ยิ่งยศ เป็นกัลยาณมิตรที่ดีที่สุดคนหนึ่งในชีวิต จึงสามารถฟันธงได้ว่า นอกจากจะได้ความรู้จากความคิดวิเคราะห์ที่มีหลักการทางวิชาการ และตัวอย่างจริงจากประสบการณ์ผู้เขียนแล้ว ผู้อ่านจะสามารถพบความเป็นกัลยาณมิตรที่หวังดี เตือนสติ และชี้ชวนให้คิดในสิ่งที่สร้างสรรค์ดีงามจากหนังสือเล่มนี้เช่นเดียวกัน

ศาสตราจารย์ พญ.จุฬิตา โฉมฉาย

คณบดีวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

MAHIDOL
UNIVERSITY
PRESS

คำนิยม

โดยปกติเรามักจะคุ้นเคยกับภาพนักเศรษฐศาสตร์ที่วิเคราะห์เรื่องตัวเลขหรือดัชนีทางเศรษฐกิจที่อาจดูไกลตัว แต่ **รศ. ดร.ยิ่งยศ เจียรฤทธิ์** กลับเลือกหยิบประเด็นที่น่าสนใจและยังไม่ค่อยมีนักวิชาการเศรษฐศาสตร์ไทยพูดถึงนัก นั่นคือการใช้ **“เศรษฐศาสตร์การทดลอง (Experimental Economics)”** มาช่วยอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์อย่างเรา ๆ ที่ต้องพบเจอในชีวิตประจำวัน หนังสือเล่มนี้ไม่ได้ตัดสินว่า “ใครดีหรือใครไม่ดี” แต่ใช้ข้อมูลจากการทดลองจริงมาให้เราเห็นว่า หลายครั้งที่เราเผลอทำอะไรที่คลาดเคลื่อนจากความตั้งใจที่ดีไปบ้าง ไม่ใช่เพราะเราเปลี่ยนไปเป็นคนไม่ดี แต่เป็นเพราะอิทธิพลจากปัจจัยที่เราอาจไม่ทันรู้ตัว เช่น ความเหนื่อยล้าสะสมจากการทำงาน หรือความรีบเร่งในช่วงโมงเร่งด่วนที่ทำให้เราเผลอละเลยความรู้สึกของคนรอบข้างไปชั่วขณะ ซึ่งเป็นมุมมองที่แหลมคมและสะท้อนภาพความเป็นจริงของมนุษย์ได้ชัดเจน

จุดที่ทำให้หนังสือเล่มนี้อ่านสนุกและใกล้ตัวมาก คือการนำทัศนคติแบบสากลมาอธิบายผ่าน **“บริบทสังคมแบบไทย ๆ”** ที่เราพบเจอได้ทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง “พวกมากลากไป” อย่างการจอดรถในที่ห้ามจอดเพียงเพราะเห็นคนอื่นจอด, “ระบบอาวุโส” ที่ทำให้ลูกน้องไม่กล้าปฏิเสธคำสั่งที่ผิดของหัวหน้า, หรือแม้แต่การใช้ “บัญชีอวดสาร” ในโซเชียลมีเดียเพื่อต้อาทคนอื่นได้อย่างเต็มที่เพราะคิดว่าไม่มีใครรู้ตัวตน หนังสือเล่มนี้จึงเป็นเหมือนกระจกเงาบานใหญ่ที่สะท้อนให้คนไทยอย่างเราเข้าใจในตัวเองและเห็นใจต่อผู้อื่นมากขึ้น เมื่อเราเลิก “ดีตรา” ว่าใครเป็นคนเลว แต่หันมาเข้าใจกลไกจิตวิทยาที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมที่ทำผิดเหล่านั้น เราก็จะรู้จักให้อภัยและรู้วิธีป้องกันไม่ให้ตัวเองหรือสังคมพลัดพลั้งทำผิดได้ดีขึ้นกว่าเดิม หนังสือเล่มนี้จึงเป็นเหมือน “คู่มือ” ที่ช่วยให้เรากลับมาสำรวจตัวเองด้วยความเข้าใจ ช่วยให้เราให้อภัยความผิดพลาดได้ง่ายขึ้น และรู้วิธีที่จะประคับประคองความตั้งใจดีของเราให้มั่นคงในสังคมที่ซับซ้อนนี้

ศาสตราจารย์ ดร.พิริยะ ผลพิรุฬห์

อาจารย์ประจำคณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

คำนำ

เวลาเราเห็นใครทำสิ่งไม่ดี เราก็มักจะสรุปว่าคนคนนั้นเป็นคนไม่ดี และเมื่อใดที่เราเห็นใครก็ตามที่ทำความดี เราก็มักจะเรียกคนคนนั้นอย่างชื่นชมว่าเป็น “คนดี” แต่ในเวลาต่อมา เมื่อเราพบว่า “คนดี” เหล่านั้นทำสิ่งไม่ดี เราก็มารู้สึกประหลาดใจและเสียใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ “คนดี” เหล่านั้นเป็นคนที่เราเคารพหรือเป็นคนใกล้ชิดหลายคนอาจสับสนกับการเรียนการสอนเรื่อง “จริยธรรม” เพราะดูเหมือนว่าไม่มีทางที่เราจะสอนให้ทุกคนเป็นคนดีได้

การนำเอา “จิตวิทยา” ผสมผสานเข้ากับ “จริยธรรม” หรือที่เรียกอย่างเป็นทางการว่า “จริยธรรมเชิงพฤติกรรม” ทำให้เราเห็นมุมมองที่แตกต่างออกไป ผลที่ได้คือการมองมนุษย์และประเมินพฤติกรรมด้วยความเป็นจริง และเมื่อเรายอมรับความจริงที่ว่ามนุษย์ต้องการเป็นคนดี แต่มีปัจจัยมากมายที่ส่งผลให้เราทำสิ่งไม่ดี ความเข้าใจนี้เองที่จะกระตุ้นและกระตุ้นให้เราพยายามที่จะเป็นคนดีขึ้นและให้อภัยคนที่ทำสิ่งไม่ดีได้

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้เหมาะกับบุคคลทั่วไปที่ต้องการตอบคำถาม “ทำไมคนดีทำสิ่งไม่ดี?” ด้วยการนำเสนอปัจจัยทางจิตวิทยาพร้อมกรณีศึกษาและตัวอย่างที่เราพบเห็นและเกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์มากที่สุด อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก “จริยธรรมเชิงพฤติกรรม” เป็นแนวทางใหม่ในการเรียนการสอนเรื่องจริยธรรม ผู้เขียนจึงได้ใส่เอกสารอ้างอิงของงานวิจัยไว้ในเนื้อหาของหนังสือเพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ต่อไป

ยิ่งยศ เกียรติวุฒิ

สารบัญ

คำนิยม.....	I
คำนำ.....	IV
สารบัญ.....	V

บทที่ 1 99% เป็นคนดี 1

- คนส่วนใหญ่ 3
- คนที่ทำอะไรไม่ดีคือคนเลว 8
- จงใจทำไม่ดี 9
- จริยธรรมเชิงพฤติกรรม 11
- เราไม่รู้ว่าไม่ดี (เราจึงทำไม่ดี) 12
- เราารู้อยู่แล้วว่าไม่ดี (แต่ก็ทำไม่ดี) 14
- เรามองไม่ออกว่าคนอื่นทำไม่ดี (เราจึงทำไม่ดี) 15
- ตัวเอง 16

บทที่ 2 คนอื่นกดดัน 19

- การคล้อยตามผู้มีอำนาจ 22
- การทำตามคนอื่น 27

บทที่ 3 สถานการณ์บังคับ 37

- ความเร่งรีบ 39
- ความโปร่งใส 43
- ความเหนื่อยล้า 49
- ความสะอาด 53

บทที่ 4 ไม่รู้จักตัวเอง 57

- การปรับกรอบแนวคิด 60
- การหลีกเลี่ยงการสูญเสีย 65
- การเปลี่ยนทีละเล็กทีละน้อย 68
- สิ่งที่ต้องจำไม่ได้ 73

บทที่ 5 เข้าข้างตัวเอง 79

- ความไม่สอดคล้องภายในใจ 83
- เหตุผลที่ใช้ในการเข้าข้างตัวเอง 85

บทที่ 6 เข้าข้างคนอื่น 95

- ม่านบังตา 98
- ทางอ้อม 103
- ทางลาดชัน 107
- ผลลัพธ์ที่เลวร้าย 110

บทที่ 7 หลอกตัวเอง 117

- การลดช่องว่าง 119
- การหลอกลวงตัวเองทางจริยธรรม 121
- ความย้อนแย้งทางจริยธรรม 123

บทที่ 8 เปลี่ยนตัวเอง 135

- คนดีทำอะไรไม่ดี 137
- คนดีไม่ทำอะไรไม่ดี 139

เอกสารอ้างอิง.....145

ดัชนีภาษาไทย.....157

ดัชนีภาษาอังกฤษ.....161

ประวัติผู้เขียน.....165

99%
ပြေမကမတ်

บทที่ 1

99% (โอเคเนดี)

คนส่วนใหญ่

เวลาเราเห็นหรือได้ยินข่าวของคนที่ไม่ดี และคนนั้นมีอาชีพหรืออยู่ในตำแหน่งหรืออยู่ในสถานะบางอย่าง ผู้อ่านเคยได้ยินประโยคเหล่านี้ไหม?

“ แคนักการเมืองคนนั้นที่ไม่ดี แต่นักการเมืองส่วนใหญ่เป็นคนดี

แค้นข้าราชการคนนั้นที่ไม่ดี แต่ข้าราชการส่วนใหญ่เป็นคนดี

แค้นพนักงานคนนั้นที่ไม่ดี แต่พนักงานส่วนใหญ่เป็นคนดี

แค้นครูคนนั้นที่ไม่ดี แต่ครูส่วนใหญ่เป็นคนดี

แค้นพระรูปนั้นที่ไม่ดี แต่พระส่วนใหญ่เป็นคนดี ”

...

ถ้าคำว่าส่วนใหญ่ยังไม่เจาะจงเพียงพอ หลายครั้ง เราได้เห็นและได้ยินผู้บริหารขององค์กรหรือกลุ่มคนออกมารบเป็นตัวเลขที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น

“ข้าราชการที่ดี มีมากกว่า 99%” (กรุงเทพธุรกิจ, 2566)

“ตำรวจ 99.99% เป็นคนดี” (กรุงเทพธุรกิจ, 2560)

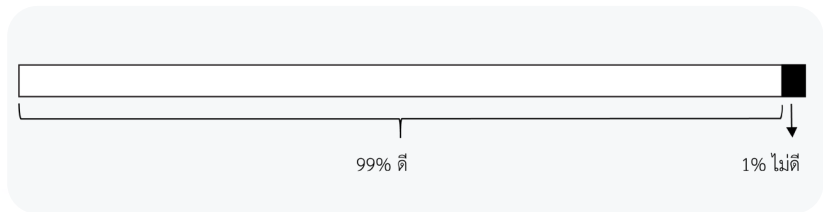
จากข้อความข้างต้น ถ้ามีตำรวจในประเทศไทยประมาณ 200,000 คน ก็น่าจะหมายความว่า มีตำรวจไม่ดีเพียงแค่ 20 คน (มาจาก $200,000 \times 0.01\%$) เท่านั้นเอง!

เวลาที่มีใครบอกว่า 99.99% หรือ 99% ของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งเป็นคนดี ผู้พูดคงไม่ได้จริงจังกับตัวเลขขนาดนั้น แต่แปลความได้ว่าคนเกือบทั้งหมดในกลุ่มนั้นเป็นคนดี ในขณะที่คนไม่ดี เป็นเพียงส่วนน้อยมาก ก็เท่านั้น

คงเป็นเรื่องยากที่จะหาหลักฐานหรือข้อมูลเพื่อพิสูจน์ว่า แท้จริงแล้วคนดีมีสัดส่วน 99% ในขณะที่คนไม่ดีมีสัดส่วน 1% ของประชากร ทั้งนี้เนื่องจากนิยามของคนดีและคนไม่ดีนั้น มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และวิธีการของการเก็บหลักฐานหรือข้อมูล ตัวอย่างเช่น World Happiness Report ให้ข้อมูลว่า 70% ของประชากรโลกระบุว่า ตัวเองทำสิ่งที่ดี (kind thing) ในเดือนที่ผ่านมา (Holcombe, 2025) หรือ World Giving Index ที่จัดอันดับการให้ (giving) ของประชากรในประเทศต่าง ๆ โดยสำหรับประเทศไทยในปี 2024 นั้น 64% ของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่าได้ช่วยเหลือคนแปลกหน้าที่ต้องการความช่วยเหลือ 67% บริจาคเงินให้องค์กรการกุศล และ 24% เป็นอาสาสมัครที่สละเวลาเพื่อผู้อื่น (Charities Aid Foundation [CAF], 2024)

ในทางจิตวิทยานั้น มีการศึกษาในปี 2025 ที่ประเมินว่า ประมาณ 1% ถึง 3% ของประชากรโลกเข้าข่ายการมีภาวะบุคลิกภาพต่อต้านสังคม (Antisocial Personality Disorder หรือ ASPD) คือมีพฤติกรรมทำผิดกฎหมายซ้ำ ๆ โกงหรือหลอกลวง เป็นนิสัย ทะเลาะวิวาทหรือทำร้ายผู้อื่น ไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้อื่น และหาข้อแก้ตัวหลังจากที่ทำให้ผู้อื่นได้รับอันตราย เป็นต้น (ECARE Behavioral Health Institute, 2025) สำหรับคนที่มีภาวะบุคลิกภาพต่อต้านสังคมอย่างรุนแรงต่อเนื่อง

(psychopathy) หรือคนที่ไม่มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและไม่มีความรู้สึกสำนึกผิดนั้น คาดการณ์ว่ามีอยู่ประมาณ 1% ของประชากร (Marsh, 2022 และ Psychopathy, 2026) หากเราใช้กลุ่มคนที่มีความผิดปกติทางด้านสังคมอย่างรุนแรงต่อเนื่องเป็นตัวแทน (proxy) ของคนไม่ดี คนไม่ดีในองค์กรหรือสังคมก็จะเป็นเพียงส่วนน้อย (1%) ในขณะที่คนส่วนใหญ่ (99%) จะเป็นคนดี

แม้ว่าจะมีคนพยายามทำให้เราสบายใจว่ากลุ่มคน สังคม หรือประเทศ ยังประกอบไปด้วยคนดีเป็นส่วนใหญ่ แต่ทำไมในใจของเรายังรู้สึกไม่สบายใจและอดสงสัยไม่ได้ว่า ถ้ามีเพียงไม่กี่คนที่เป็นคนไม่ดี ทำไมเรายังพบเห็นและได้ยินข่าวคราวของการกระทำที่ไม่ดีอย่างไม่เคยขาดสาย นอกจากนี้ เราแต่ละคนต่างมีประสบการณ์ส่วนตัวเกี่ยวกับคนในครอบครัว เพื่อนสนิท หรือจะเป็นเพื่อนร่วมงาน ที่ทำสิ่งไม่ดี (แต่ไม่ได้เป็นข่าว) คำถามต่อเนื่องคือ ในกลุ่มคนส่วนใหญ่ 99% ที่เป็นคนดีนั้น เขาจำเป็นต้องทำความดีและละเว้นความชั่วตลอดเวลาเลยหรือ? เป็นไปได้หรือไม่ ถ้าคนดีคนหนึ่งจะทำสิ่งที่ไม่ดี

ศาสตราจารย์อารีลีย์ (Ariely, 2012) เล่าเรื่องของนักศึกษาที่ซื้อปีเตอร์ให้ฟังว่ามีครั้งหนึ่งที่ปีเตอร์ออกจากบ้านของตัวเองโดยได้ล็อกประตูบ้านแต่ลืมเอากุญแจออกมาด้วย ปีเตอร์ไม่สามารถกลับเข้าบ้านได้ จึงต้องใช้เวลาพอสมควรในการเรียกช่างกุญแจมา พอช่างกุญแจมาถึง เขาก็หยิบเครื่องมือเครื่องมือออกมาและใช้เวลาไม่ถึงนาที ก็สามารถไขกุญแจบ้านได้อย่างง่ายดาย

ปีเตอร์ประหลาดใจและถามช่างกุญแจว่า ถ้าการปลดล็อกประตูเป็นเรื่องง่ายดายเพียงนี้ เราจะล็อกประตูไปทำไม?

ช่างกุญแจให้คำตอบที่น่าประหลาดใจกว่าว่ามีคนอยู่ 1% ที่ซื่อสัตย์และไม่เคยต้องการเข้ามาในบ้านและขอโมยของของคุณ ในขณะที่มีคนอีก 1% ที่ไม่ซื่อสัตย์และมีความสามารถที่จะเข้าบ้านของคุณได้อย่างง่ายดาย โจรมีอาชีพเหล่านี้สามารถปลดล็อกประตูปะทิกก็ได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว กุญแจจึงไม่สามารถป้องกันคนกลุ่มนี้ได้

แล้วกุญแจมีไว้ทำไม? กุญแจมีไว้เพื่อป้องกันคนธรรมดาทั่วไปส่วนใหญ่ (98%) ที่ต้องการเข้าบ้านของคุณ ถ้าบังเอิญคุณไม่ได้ล็อกประตูไว้ต่างหาก

ในสังคมหนึ่ง ย่อมต้องมีโจรอาชีพหรือคนเลวที่จงใจและตั้งใจทำให้คนอื่นเดือดร้อน และในสังคมเดียวกันนั้นก็ย่อมต้องมีคนดีมีน้ำใจที่พร้อมจะช่วยปิดประตูบ้านให้เรา ในเวลาที่เราลืมปิด แต่เราอาจไม่เคยตระหนักว่าคนส่วนใหญ่นั้นไม่ใช่คนดีแบบที่เราเข้าใจ แต่กลับเป็นคนดีที่พร้อมจะเข้าไปในห้องของคุณถ้าสถานการณ์อำนวย

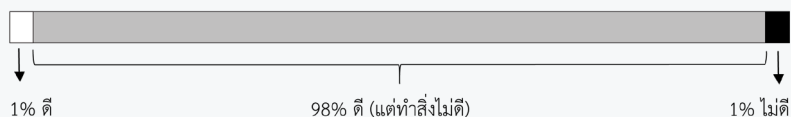

ขอให้ผู้อ่านคิดตามสถานการณ์ต่อไปนี้ คุณเป็นนักเรียนและอยู่ในห้องสอบกับเพื่อน ๆ ข้อสอบวิชานี้ยากมาก เวลาสอบกำลังจะหมดลง คุณและเพื่อนในห้องรู้สึกสับสนหวังกับการสอบ ทันใดนั้นเอง โทรศัพท์ของครูคุมสอบดังขึ้น ครูรีบเดินออกจากห้องสอบไปยืนที่หน้าประตูห้อง ครูหันหลังให้นักเรียนและคุยโทรศัพท์เสียงดัง คุณรู้ทันทีว่า ทราบใดที่คุณยังได้ยินเสียงครูคุยโทรศัพท์อยู่นั้น ครูจะยังไม่เดินเข้ามาในห้องสอบ คำถามคือคุณจะยังตั้งอกตั้งใจพยายามทำข้อสอบด้วยตัวเองและด้วยความซื่อสัตย์ต่อไป หรือคุณจะทำอย่างอื่น?

ผู้เขียนได้สอบถามนักศึกษาที่เรียนวิชาจริยธรรมถึงสถานการณ์ดังกล่าว ปรากฏว่า ไม่มีนักศึกษาแม้แต่คนเดียวที่จะรักษาความซื่อสัตย์จนถึงวินาทีสุดท้ายของการสอบ ส่วนใหญ่บอกว่า จะขอเพื่อนลอกคำตอบ หรือไม่ก็ขอเช็คคำตอบบางข้อกับเพื่อน

คงไม่มีใครปฏิเสธว่า คนที่ซื่อสัตย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังนั้นเป็นคนดี แต่เราสามารถสรุปได้หรือไม่ว่า คนที่แอบถามคำตอบจากเพื่อน (ซึ่งอาจรวมถึงตัวเราด้วย) เป็นคนไม่ดี

เป็นไปได้ไหมว่า การแบ่งมนุษย์ออกเป็นแค่ขาว (ดี) หรือดำ (ไม่ดี) นั้น ไม่สะท้อนความเป็นจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ ทั้งนี้เพราะคนส่วนใหญ่ในสังคมไม่ใช่คนดี และไม่ใช่คนไม่ดี แท้จริงแล้ว คนส่วนใหญ่ในสังคมคือคนที่ทำสิ่งไม่ดีเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ภายนอกและภายในบางอย่าง

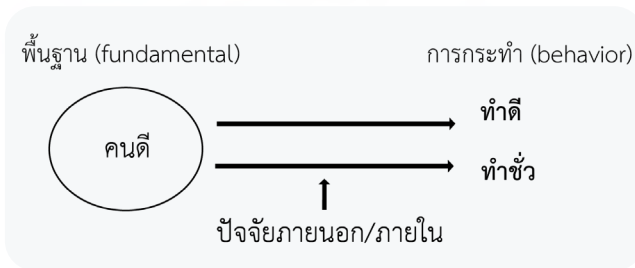

คนที่ทำสิ่งไม่ดีคือคนเลว

เวลาเราจับได้ว่า คนนี้โกหก คนนี้เอาเปรียบคนอื่น คนนี้ขโมยของคนอื่น คนนี้โกงเงินคนอื่น ฯลฯ คนเหล่านี้จะถูกตราหน้าโดยสังคมและโดยตัวเราด้วยว่า เขาคนนี้เป็นคนเลว เขาคนนี้เป็นคนไม่ดี เหมือนว่าคนคนนี้มีตัวตนหรือพื้นฐาน (fundamental) ที่ไม่ดี นอกจากนี้ เรามักจะสรุปแบบรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวไปแล้วว่า คนไม่ดีหรือคนเลวเหล่านี้ไม่สามารถทำสิ่งที่ได้เพราะตัวตนของเขาเป็นคนไม่ดี

ตรงกันข้าม เวลาเราเห็นคนทำดี เช่น คนหนึ่งเป็นจิตอาสาช่วยเหลือผู้คนที่เดือดร้อนเนื่องจากอุทกภัย อีกคนหนึ่งเสียสละทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือสัตว์จรจัด ฯลฯ เราจะมองว่า คนเหล่านี้มีพื้นฐานที่เป็นคนดี และคนดีย่อมต้องทำแต่สิ่งที่ดีเท่านั้น คนดีไม่สามารถทำชั่วได้

การสรุปแบบนี้ชื่อเรียกว่า *ความผิดพลาดของการกล่าวโทษที่พื้นฐาน* (fundamental attribution error) (Gilovich & Ross, 2016) ความผิดพลาดนี้เกิดจากการที่เราไม่แยกแยะพื้นฐานตัวตนและพฤติกรรม (behavior) ออกจากกัน กล่าวคือ มนุษย์ไม่เข้าใจว่า คนที่มีพื้นฐานเลวก็สามารถทำความดีได้ ในขณะที่คนที่มีพื้นฐานดีก็สามารถทำชั่วได้ ถ้าสถานการณ์ภายนอกหรือปัจจัยภายในตัวเราส่งผลต่อการกระทำ

เหตุใดผู้เขียนจึงใช้คำว่า *คนดี* (good person) แทนที่จะใช้คำว่า *คนมีจริยธรรม* (ethical person)? คำอธิบายคือทั้งสองคำมีความหมายที่แตกต่างกัน คนดีคือคนที่มีความดีในจิตใจ กล่าวคือ มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตัวเอง ดังนั้น คนดีจะแสดงพฤติกรรมหรือทำในสิ่งที่ตัวเองรู้สึกว่าถูกต้อง และจะไม่ทำในสิ่งที่ตัวเองคิดว่าไม่ถูกต้อง แต่สำหรับคนมีจริยธรรมนั้นจะอาศัยการปฏิบัติตามหลักการหรือ

มาตรฐานจริยธรรมจากภายนอก เช่น การยึดถือหลักการของความยุติธรรม เป็นต้น ดังนั้น คนที่มีจริยธรรมจะ做事情ที่ถูกต้องตามมาตรฐานหรือหลักการที่ตัวเองยึดถือ และจะไม่ทำสิ่งที่ขัดต่อมาตรฐานหรือหลักการ (Comstock, 2022)

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้จึงเน้นไปที่คนดี เนื่องจากการประเมินว่าคนมีจริยธรรม ทำสิ่งที่ถูกหรือผิด จะต้องเปรียบเทียบพฤติกรรมกับมาตรฐานหรือหลักการบางอย่าง โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยภายนอกและภายในอื่น ๆ สำหรับคนดีที่สามารถทำสิ่งดี (และสิ่งไม่ดี) ได้ตามความรู้สึกของตัวเอง ปัจจัยภายนอกและภายในจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมได้

จงใจทำไม่ดี

ทำไมคนเราถึงทำสิ่งไม่ดี? นักวิชาการพยายามหาคำตอบมานานแล้ว เดิมเราเชื่อว่ามนุษย์เปรียบเทียบระหว่าง ประโยชน์ และ โทษ ของผลลัพธ์ของการตัดสินใจ หรือการกระทำก่อนจะเลือกที่จะทำหรือไม่ทำ หมายความว่ามนุษย์ใช้เหตุใช้ผล (rationality) ในการทำสิ่งดีและการทำสิ่งไม่ดี หรืออาจจะแปลได้ว่า การทำสิ่งไม่ดี มาจากความตั้งใจและจงใจที่จะทำไม่ดี ตัวแบบ (model) ที่ใช้ในการตัดสินใจคือ ถ้าประโยชน์ (ของการทำไม่ดี) มากกว่าโทษ (ของการทำไม่ดี) เราก็จะทำไม่ดี แต่ถ้าประโยชน์ (ของการทำไม่ดี) น้อยกว่าโทษ (ของการทำไม่ดี) เราก็จะไม่ทำ

ประโยชน์ (ของการทำไม่ดี) > โทษ (ของการทำไม่ดี) → ทำไม่ดี

ประโยชน์ (ของการทำไม่ดี) < โทษ (ของการทำไม่ดี) → ไม่ทำไม่ดี

หากพิจารณาแต่เพียงผิวเผิน เราก็อาจด่วนสรุปไปว่า โทษ (ของการทำไม่ดี) นั้น มากกว่าประโยชน์ (ของการทำไม่ดี) อยู่แล้ว ทำไมยังมีคนมากมายที่เลือกจะทำสิ่งไม่ดี? ประเด็นอยู่ที่ว่า ประโยชน์ (ของการทำไม่ดี) มีความแน่นอนมากกว่าโทษ (ของการทำไม่ดี) เพราะไม่ใช่ทุกคนที่ทำไม่ดีจะถูกจับและลงโทษ ซึ่งแปลว่า ในการคำนวณ ส่วนของโทษนั้น จำเป็นต้องคูณความน่าจะเป็นเข้าไปด้วยดังนี้

ประโยชน์ของการทำไม่ดี $\neq$ (ความน่าจะเป็น) $\times$ โทษของการทำสิ่งไม่ดี

สมมติว่าคุณกำลังคิดว่าจะขโมยของมูลค่า 200 บาท จากร้านขายของชำแห่งหนึ่ง ประโยชน์ของการขโมยคือการได้รับสิ่งของ 200 บาทโดยไม่เสียเงินซื้อ โทษคือการถูกจับได้และเสียค่าปรับเป็นเงิน 500 บาท แต่ประเด็นสำคัญคือ ไม่ใช่ทุกคนที่ขโมยจะถูกรับได้ ดังนั้น โทษจึงไม่แน่นอน แต่ขึ้นกับความน่าจะเป็น (probability) ของการถูกจับได้และถูกลงโทษ และนี่เองที่ส่งผลให้คนตัดสินใจขโมยของ เช่น ถ้าโอกาสที่จะถูกจับได้คือ 10% โทษของการขโมยคือ 50 บาทเท่านั้น (ไม่ใช่ 500 บาท) กรณีนี้ประโยชน์จะมากกว่าโทษ คนที่ใช้ตัวแบบนี้ก็เลือกที่จะขโมย

$$\begin{aligned} \text{ประโยชน์ของการทำไม่ดี} &> (\text{ความน่าจะเป็น}) \times \text{โทษของการทำไม่ดี} \\ \text{ได้รับ 200 บาท} &> (\text{โอกาสถูกจับได้ } 10\%) \times \text{ค่าปรับ 500 บาท} \\ 200 \text{ บาท} &> 50 \text{ บาท} \end{aligned}$$

ตัวแบบนี้ซึ่งเสนอโดย Gary Becker (1974) เข้าใจง่ายและตั้งอยู่บนสมมติฐานของเหตุผล จึงถูกนำไปประยุกต์ใช้ได้ในองค์กรต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การเพิ่มความน่าจะเป็น และการเพิ่มโทษ เนื่องจากเราไม่สามารถจะออกนโยบายหรือสร้างเครื่องมือที่จะลดประโยชน์จากการทำสิ่งไม่ดีได้

ตัวอย่างเช่น ถ้าร้านขายของชำติดตั้งกล้องวงจรปิด ก็จะส่งผลให้ความน่าจะเป็นของการถูกจับเพิ่มขึ้น เช่น เพิ่มจาก 10% เป็น 50% และส่งผลให้โทษสูงกว่าประโยชน์ คนที่ใช้ตัวแบบนี้ก็จะไม่ขโมย

$$\begin{aligned} \text{ได้รับ 200 บาท} &< (\text{โอกาสถูกจับได้ } 50\%) \times \text{ค่าปรับ 500 บาท} \\ 200 \text{ บาท} &< 250 \text{ บาท} \end{aligned}$$

อีกวิธีหนึ่งคือการเพิ่มโทษให้สูงขึ้นเช่น เพิ่มค่าปรับจาก 500 บาท เป็น 3,000 บาท ซึ่งแม้ว่าโอกาสที่จะถูกจับได้จะมีเพียงแค่ 10% แต่โทษที่สูงกว่าประโยชน์ ก็จะทำให้คนที่ใช้ตัวแบบนี้ตัดสินใจไม่ขโมย

$$\begin{aligned} \text{ได้รับ 200 บาท} &< (\text{โอกาสถูกจับได้ } 10\%) \times \text{ค่าปรับ 3,000 บาท} \\ 200 \text{ บาท} &< 300 \text{ บาท} \end{aligned}$$

ตัวแบบนี้ ไม่ได้จำกัดเฉพาะกับการขโมยของเท่านั้น แต่ยังใช้ได้กับการทำไม่ดีอื่น ๆ ด้วยไม่ว่าจะเป็น การโกหก การทุจริต การโกง การทำร้ายผู้อื่น ดังนั้น จึงไม่แปลกใจที่แนวทางการลดการกระทำที่ไม่ดีคือ การติดตามตรวจสอบ (เพื่อเพิ่มโอกาสการจับการกระทำที่ไม่ดี) และการเพิ่มบทลงโทษ (เพื่อเพิ่มโทษของการกระทำที่ไม่ดี)

ผู้อ่านคิดว่า พฤติกรรมและการกระทำของเราตั้งอยู่บนสมมติฐานของเหตุผลทุกครั้งหรือไม่? คงไม่มีใครปฏิเสธว่า ในบางกรณี เราตัดสินใจโดยใช้เหตุผลพิจารณาข้อดีข้อเสียอย่างครบถ้วน แต่ก็มีหลายกรณี ที่เราไม่ได้คิดไตร่ตรองอย่างละเอียด แต่กลับปล่อยให้พฤติกรรมของเราเป็นไปอย่างอัตโนมัติ ส่งผลให้พฤติกรรมมนุษย์ในความเป็นจริงถูกขับเคลื่อนด้วยความไม่มีเหตุผล (irrationality)

บ่อยครั้งในชีวิต เราทำสิ่งไม่ดีทั้งที่โทษ (ของการทำไม่ดี) สูงกว่าประโยชน์ (ของการทำดี) เราไม่ได้ตั้งใจหรือตั้งใจที่จะทำสิ่งไม่ดี แต่ด้วยสถานการณ์ภายนอกและปัจจัยภายในตัวเราเอง ทำให้เราไม่สามารถประเมินประโยชน์และโทษอย่างมีเหตุผลได้¹

จริยธรรมเชิงพฤติกรรม

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรมเชิงพฤติกรรม (behavioral ethics) ซึ่งเสนอวิธีการเข้าใจความดีความเลวตามพฤติกรรมจริงของมนุษย์ ดังนั้น จริยธรรมเชิงพฤติกรรมจึงไม่เน้นที่คนดี 1% ทางซ้าย และคนไม่ดี 1% ทางขวา แต่เน้นไปที่คนส่วนใหญ่ 98%

¹ เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้เน้นที่สถานการณ์ภายนอกและปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการทำดีและการทำไม่ดี แต่ยังมีปัจจัยอื่นที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น ลักษณะเฉพาะส่วนบุคคล (individual characteristics) และลักษณะทางจริยธรรม (moral issue characteristics) ในการศึกษาของ Kish-Gephart และคณะ (2010) และบุคลิกลักษณะ (personality) ในการศึกษาของ Antes และคณะ (2007)

จริยธรรมเชิงพฤติกรรมไม่ให้ความสำคัญต่อพื้นฐานของคนคนหนึ่ง แต่สนใจที่การกระทำหรือพฤติกรรมของเขา โดยไม่ต้องการตอบคำถามที่ว่า ทำไมคนนี้เป็นคนไม่ดี? แต่ต้องการตอบคำถามที่ว่า ทำไมคนนี้มีพฤติกรรมที่ไม่ดี?

จริยธรรมเชิงพฤติกรรมไม่เชื่อว่า การตัดสินใจและการกระทำของมนุษย์อยู่ภายใต้เหตุผลของการคิดคำนวณประโยชน์และโทษ แต่เข้าใจความเป็นจริงของมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความไม่มีเหตุผล

จริยธรรมเชิงพฤติกรรมไม่ให้นิยามว่า คนดีต้องมีคุณสมบัติหรือคุณลักษณะ (virtue) อย่างไร จริยธรรมเชิงพฤติกรรมไม่กำหนดหลักการหรือมาตรฐานทางจริยธรรมใด ๆ จริยธรรมเชิงพฤติกรรมไม่สอนและไม่แนะนำว่า การกระทำใดดี การกระทำใดไม่ดี

จริยธรรมเชิงพฤติกรรมปล่อยให้แต่ละคนใช้ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตัวเองเป็นเครื่องนำทาง จริยธรรมเชิงพฤติกรรมตั้งอยู่บนพื้นฐาน สมมติฐาน และความเชื่อที่ว่าทุกคนต้องการเป็นคนดี แต่เป็นเรื่องยากมาก (หรือเป็นไปไม่ได้) ที่เราจะละเว้นการทำความไม่ดี

ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น? คำตอบคือ

- ✓ เราไม่รู้ว่าจะไม่ดี (เราจึงทำไม่ดี)
- ✓ เรารู้อยู่แล้วว่าไม่ดี (แต่ก็ทำไม่ดี)
- ✓ เรามองไม่ออกว่าคนอื่นทำไม่ดี (เราจึงทำไม่ดี)

เราไม่รู้ว่าจะไม่ดี (เราจึงทำไม่ดี)

เรารู้ได้อย่างไรว่า การกระทำนี้ดี การกระทำนี้ไม่ดี เรารู้ได้อย่างไรว่า การพูดความจริงเป็นสิ่งดี ในขณะที่การพูดโกหกเป็นสิ่งไม่ดี มีหลายทฤษฎีที่เสนอคำตอบไว้ เช่น ทฤษฎี social learning (ต่อมาเปลี่ยนเป็นทฤษฎี social cognitive) ของ Bandura (1986) ที่บอกว่า คนเราเรียนรู้ (ว่าการกระทำนี้ดี การกระทำนี้ไม่ดี) จากการสังเกตพฤติกรรมของคนอื่น ซึ่งแน่นอนว่าเราไม่สามารถจะเรียนรู้โดยการเลียนแบบแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีองค์ประกอบหลายประการที่จะทำให้การเรียนรู้นั้นประสบผลสำเร็จ

อีกคำถามที่น่าสนใจคือ เราทุกคนมีมุมมองที่เหมือนกันต่อการกระทำเดียวกัน ทุกกรณีหรือไม่? คำตอบคือไม่ ในเรื่องเดียวกัน คนหนึ่งอาจจะมองว่าผิด ในขณะที่อีกคนหนึ่งอาจจะมองว่าไม่ผิดก็ได้ ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น? เหตุผลคือ แต่ละคนมีพัฒนาการทางด้านจริยธรรมในระดับที่แตกต่างกัน ทฤษฎี moral development ของ Kohlberg (1984) เสนอว่า พัฒนาการทางด้านจริยธรรมมี 3 ระดับใหญ่ (6 ระดับย่อย) และเป็นไปตามอายุ โดยเด็กเล็กจะอยู่ในระดับ 1 คือ ยึดถือคำสอนของพ่อแม่ (และครู) เป็นหลักการตัดสินใจ และเมื่อโตขึ้นมาเป็นวัยรุ่น พัฒนาการจะอยู่ในระดับ 2 ซึ่งยึดโยงกับความสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นสำคัญ ท้ายที่สุดคือระดับ 3 ที่ยึดเอาหลักการหรือมาตรฐานทางจริยธรรมมาตัดสิน ดังนั้น เมื่อแต่ละคนมีระดับของพัฒนาการที่ต่างกัน หลักการหรือมาตรฐานในการตัดสินใจความดีความชั่วก็จะแตกต่างกันไปด้วย บางคนยึดหลักการของการปฏิบัติตามสิ่งที่พ่อแม่สั่งสอนไว้ บางคนบอกว่า เขาปฏิบัติตามสิ่งที่กฎหมายบัญญัติไว้ ในขณะที่บางคนบอกว่า เขาปฏิบัติตามสิ่งที่ศาสนาสอนไว้ เป็นต้น นอกจากนี้ บางเรื่องก็ตัดสินใจยากเพราะหลักการหรือมาตรฐานที่ใช้อาจจะขัดแย้งกันเองได้ เช่น การการุณยฆาต (การให้ความตายแก่ผู้ป่วยที่ได้รับความทรมาน) ที่หลายคนมองว่า ถูกต้อง ในขณะที่อีกหลายคนบอกว่าผิด เป็นต้น

จริยธรรมเป็นเรื่องของการเรียนรู้ว่า เรื่องใดถูกและเรื่องใดผิด ดังนั้น จริยธรรม (อาจรวมถึงศาสนาและปรัชญาด้วย) มีวัตถุประสงค์ให้เราระหนักว่า พฤติกรรมใดที่เราควรทำและพฤติกรรมใดที่เราไม่ควรทำ โดยตั้งความหวังไว้ว่า หลังจากตระหนักแล้ว เราจะดำเนินชีวิตอย่างดีซึ่งส่งผลให้คนในสังคมส่วนใหญ่เช่น 99% เป็นคนดี จรรยาบรรณวิชาชีพต่าง ๆ รวมถึงคู่มือจริยธรรม (code of conduct) ขององค์กรก็มีวัตถุประสงค์และความหวังไม่ต่างกัน

ดังนั้น การที่คนเราไม่รู้จริง ๆ ว่าการกระทำใดดี การกระทำใดไม่ดี จึงเป็นเรื่องของจริยธรรม แต่ไม่ใช่เรื่องของจริยธรรมเชิงพฤติกรรม

จริยธรรมเชิงพฤติกรรมไม่ถกเถียงประเด็นทางจริยธรรมที่ขัดแย้งกันและไม่พยายามหาข้อสรุปในเรื่องที่ขัดแย้งกัน จริยธรรมเชิงพฤติกรรมเชื่อว่า เราแต่ละคนมีหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมที่แตกต่างกัน เราแต่ละคนรู้และตระหนักดีในหลักการ

และมาตรฐานของเรา แต่หลายครั้งเรากลับมีพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามหลักการและต่ำกว่ามาตรฐานของตัวเอง

จริงอยู่ว่าแต่ละคนมีหลักการและมาตรฐานที่ต่างกัน แต่การอธิบายเรื่องจริยธรรมเชิงพฤติกรรมให้เข้าใจได้โดยง่าย ผู้เขียนจำเป็นต้องยกตัวอย่างการกระทำที่ดีและการกระทำที่ไม่ดีที่คน (เกือบ) ทั้งหมดเห็นพ้องว่าดีและไม่ดี นักวิจัยด้านจริยธรรมเชิงพฤติกรรมมักให้นิยามของการกระทำที่ไม่ดีแบบกว้าง ๆ ว่าเป็นสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ ดังนั้น จึงไม่แปลกใจว่าผู้เขียนจะยกตัวอย่างของ การขโมย การโกหก การเอาเปรียบผู้อื่น และการทุจริต เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผู้อ่านอาจตั้งคำถาม ณ ตอนนี่ว่า พฤติกรรมที่ไม่ดีก็มีหลายรูปแบบและหลายระดับความรุนแรง เช่น การโกหกเพื่อทำให้คนอื่นสบายใจ ดูเหมือนจะรุนแรงน้อยกว่าการโกหกเพื่อทำร้ายผู้อื่น เป็นต้น ดังนั้น การโกหกทุกรูปแบบจะถือว่าเป็นสิ่งที่ผิดหรือไม่? คำถามลักษณะนี้เป็นคำถามทางด้านจริยธรรมซึ่งพยายามอธิบายว่า การโกหกแบบใดถูกหรือแบบใดผิด แต่ไม่ใช่ประเด็นของจริยธรรมเชิงพฤติกรรมโดยตรง จริยธรรมเชิงพฤติกรรมเป็นเรื่องของการใช้คำว่า “เพื่อทำให้คนอื่นสบายใจ” มาทำให้ตัวเราโกหกได้อย่างสบายใจต่างหาก

เรารู้อยู่แล้วว่าไม่ดี (แต่ก็ทำไม่ดี)

จริยธรรมเชิงพฤติกรรมเป็นเรื่องของการที่เรารู้อยู่แล้วว่าไม่ดี แต่เราก็ทำไม่ดี เรารู้อยู่แล้วว่า การขโมยของของคนอื่นเป็นสิ่งไม่ดี (เพราะผิดกฎหมาย ผิดหลักคำสอนของศาสนา ผิดหลักปรัชญา ผิดไปจากที่เราได้รับการอบรมสั่งสอน หรือผิดความรู้สึกของเรา) เราไม่ได้ตั้งใจหรือตั้งใจจะทำให้คนอื่นเดือดร้อน ตรงกันข้าม เราอยากเป็นคนดี อยากทำดี แต่เราก็ขโมย

เรารู้อยู่แล้วว่า การโกหกเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี เราไม่ได้ตั้งใจหรือตั้งใจจะไม่จริงใจกับคนอื่น ตรงกันข้าม เราอยากเป็นคนดี อยากทำดี แต่เราก็โกหก

เรารู้อยู่แล้วว่า การทุจริตเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี เราไม่ได้ตั้งใจหรือตั้งใจจะเห็นแก่ตัว ตรงกันข้าม เราอยากเป็นคนดี อยากทำดี แต่เราก็ทุจริต

เราคือคนส่วนใหญ่ กลุ่มคน 98% ที่เป็นคนธรรมดาทั่วไป คนดีที่พร้อมจะทำความดี บทที่ 2 และบทที่ 3 ของหนังสือเล่มนี้จะลงรายละเอียดของสถานการณ์ภายนอกที่ส่งผลให้เราทำความดี ในขณะที่บทที่ 4 และบทที่ 5 จะเป็นเรื่องของปัจจัยภายในตัวเราที่มีอิทธิพลต่อการทำความดี โดยหัวข้อย่อยของสถานการณ์ภายนอกและปัจจัยภายในมาจาก Prentice (2014) รวมถึงสื่อการเรียนรู้จาก Ethics Unwrapped โดย University of Texas (Austin) ที่ผู้อ่านสามารถหาความรู้และกรณีศึกษาเพิ่มเติมได้

ในทางจิตวิทยา (psychology) เรียกความไม่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ (ที่จะทำความดี) ว่า *ทางลัดในการตัดสินใจ* (heuristic) และ *อคติ* (bias) ซึ่งหมายถึงธรรมชาติของคนเราที่ตัดสินใจหรือแสดงพฤติกรรมอย่างรวดเร็วแบบอัตโนมัติโดยไม่ได้ไตร่ตรอง และไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของเหตุผล ซึ่งส่งผลให้การกระทำของเราไม่ตรงกับสิ่งที่เราต้องการอย่างแท้จริง

เรามองไม่ออกว่าคนอื่นทำไม่ได้ (เราจึงทำไม่ได้)

คำตอบนี้เข้าใจยากกว่า 2 คำตอบแรกเพราะเหมือนจะไม่เกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวเราเอง

เรามองไม่ออกว่า คนอื่นทำไม่ได้ แปลว่า เราเห็นคนอื่นทำความดี แต่เรากลับคิดว่าไม่เป็นไรหรือมองข้ามพฤติกรรมนั้นไป เช่น เราเห็นเพื่อนของเราลอกข้อสอบคนอื่นในระหว่างการสอบ แต่เรากลับรู้สึกเฉย ๆ เราไม่ได้รู้สึกว่าเป็นเพื่อนของเราทำผิด เป็นต้น

เวลาเรามองไม่ออกว่า คนอื่นทำไม่ได้ คนอื่นก็มองไม่ออกว่า เราทำไม่ได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น เวลาตัวเราเองแอบลอกข้อสอบคนอื่นในระหว่างการสอบ เพื่อนของเราเห็นเข้า ก็รู้สึกเฉย ๆ และไม่ได้ว่าอะไรเราเช่นกัน

เวลาเราทำความผิด ทำความชั่ว หรือทำความดี แต่คนรอบข้างกลับมองไม่เห็น เขาจะไม่ตักเตือนเรา เขาจะไม่สั่งสอนเรา เราก็จะยังไม่รู้ตัวว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งไม่ดี เมื่อต่างฝ่ายต่างไม่เห็นความไม่ดีของกันและกัน ความไม่รู้ตัวก็จะยิ่งทวีคูณขึ้น

บทที่ 6 ของหนังสือเล่มนี้จะระบุปัจจัยที่ทำให้เรามองไม่ออกว่า คนอื่นทำความดี ซึ่งส่งผลให้เราทำความดีแบบไม่รู้ตัวได้ง่ายขึ้น

ตัวเอง

ข้อดีประการหนึ่งของการศึกษาเรื่องจริยธรรมคือ ทำให้เรตัดสินใจการกระทำได้ว่า ถูกหรือผิด แต่ข้อดีก็เป็นข้อด้อยได้เช่นกัน การตัดสินใจคนอื่นอาจทำให้เรามองข้าม การกระทำหรือพฤติกรรมของตัวเราเองไป การมองเห็นแต่ด้านไม่ดีของคนอื่น อาจทำให้เราลืมหันกลับมาองและพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์หลักของจริยธรรมเชิงพฤติกรรมคือการเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเอง ตัวผู้เขียนเอง ตัวผู้อ่านเอง มากกว่าการชี้นำตัดสินคนอื่นว่าดีหรือเลว ดังนั้น แนวทางการศึกษา จริยธรรมเชิงพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพคือการให้ผู้เรียนใช้เวลากับตัวเองในการ พิจารณาพฤติกรรมที่ไม่ดีที่แต่ละคนเคยกระทำมาในอดีต

เริ่มต้นจากตัวผู้เขียนเองที่ต้องยอมรับกับนักเรียนนักศึกษาและยอมรับกับผู้อ่านด้วย ว่า ตัวผู้เขียนเองเคยทำสิ่งที่ไม่ดีมามากมาย หลายเรื่องเป็นพฤติกรรมที่ไม่น่าให้อภัย ด้วยซ้ำไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมเชิงพฤติกรรมนั้น ไม่ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์หรือการ ตอบแบบสอบถามเนื่องจากเกรงว่า คนเราไม่ตอบตามความเป็นจริงโดยเฉพาะใน เรื่องเกี่ยวกับการทำความดีและการทำความเลว งานวิจัยส่วนใหญ่ในด้านนี้จึงมา จากการทดลองที่ผู้วิจัยได้สร้างสถานการณ์จำลองบางอย่างเพื่อให้ผู้เข้าร่วมการ ทดลองตัดสินใจหรือแสดงพฤติกรรมภายใต้ตัวแปรที่กำหนดไว้ เราเรียกสถานการณ์ จำลองเพราะนักวิจัยไม่สามารถกระตุ้นหรือผลักดันให้ผู้เข้าร่วมงานวิจัยทำความชั่วหรือ ทำสิ่งไม่ดีในสถานการณ์จริงได้

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้จึงเป็นการรวบรวมและนำเสนองานวิจัยด้านจริยธรรมเชิง พฤติกรรม โดยนอกจากผู้อ่านจะได้เรียนรู้ผ่านงานวิจัยต่าง ๆ แล้ว ผู้เขียนได้ยก ตัวอย่างพฤติกรรมที่ไม่ดีของตัวผู้เขียนเอง (เรียกว่า *ประสบการณ์ของผู้เขียน*) รวมถึงเรื่องราวจากนักศึกษา (เรียกว่า *ตัวอย่างจากผู้เรียน*) เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพที่ ชัดเจนและใกล้ตัวยิ่งขึ้น อนึ่ง ตัวอย่างจากผู้เรียนมาจากโครงการวิจัยของผู้เขียน เกี่ยวกับจริยธรรมเชิงพฤติกรรมที่อาศัยแบบสอบถามถามนักศึกษาถึงประสบการณ์

ส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับการทำสิ่งไม่ดีในอดีต โดยกระบวนการสอบถามได้รับการยินยอม (consent) จากนักศึกษา

ในระหว่างการอ่านหนังสือเล่มนี้ หากผู้อ่านได้นึกถึงสิ่งไม่ดีที่ตัวเองเคยทำไว้ในอดีต ก็ขอให้ผู้อ่านเข้าใจว่า การรื้อฟื้นอดีตไม่ใช่เพื่อให้ตัวเองเศร้าหรือทุกข์ใจ แต่เพื่อให้เข้าใจความจริงที่ว่า เราทุกคนต้องการเป็นคนดี แต่คนดีก็สามารถทำสิ่งไม่ดีได้

สรุปท้ายบท

จริยธรรมเชิงพฤติกรรมคือการผสมรวมระหว่างจริยธรรมและจิตวิทยาเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อพยายามอธิบายว่าทำไมคนเราถึงมีพฤติกรรมที่ไม่ดี ทั้งที่เราต่างก็ต้องการเป็นคนดี จริยธรรมเชิงพฤติกรรมตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า มนุษย์เรารู้้อยู่แก่ใจว่าอะไรดีอะไรไม่ดี แต่มีปัจจัยภายในและภายนอกตัวเราที่ส่งผลให้เราทำสิ่งไม่ดีแบบที่เราไม่ตั้งใจและไม่รู้ตัว

MAHIDOL
UNIVERSITY
PRESS

ทำไมเราจับรถปาดหน้าคนอื่นได้ แต่คนอื่นปาดหน้าเราไม่ได้?

ทำไมวัยรุ่นต้องบูลลี่คนอื่นถึงที่รู้ว่าไม่ดี?

ทำไมพ่อแม่ที่สูบบุหรี่จึงสอนลูกไม่ให้สูบบุหรี่?

ทำไมครูที่สอนให้นักเรียนตรงต่อเวลาจึงเป็นคนที่ไม่รักษาเวลา?

ทำไมการใส่หน้ากากอนามัยทำให้เราโกงมากขึ้น?

ทำไมองค์กรไม่ควรละเลยแม้พนักงานทำผิดเพียงเล็กน้อย?

ทำไมเรามองไม่ออกว่าคนนี้กำลังไม่ดี?

หนังสือเล่มนี้นำเสนอมุมมองใหม่ของพฤติกรรมที่ดีและพฤติกรรมที่ไม่ดี

โดยไม่ตัดสินว่าใครเป็นคนดีและใครเป็นคนไม่ดี มุมมองของ "จริยธรรมเชิงพฤติกรรม"

จะตอบคำถามข้างต้นรวมถึง...

ทำไมคนดีทำสิ่งไม่ดี?

"เปรียบเสมือนบทสนทนากับเพื่อนที่ไว้ใจกัน ที่คอยชี้ให้เราตีพิจารณาตัวเอง"

ศาสตราจารย์ พญ.จุฬาริตา โฉมฉาย

"เป็นเหมือนกระจกเงาบานใหญ่ที่สะท้อนให้คนไทยเข้าใจในตัวเองและเห็นใจต่อผู้อื่นมากขึ้น"

ศาสตราจารย์ ดร.พิริยะ พลพิรุฬห์